

Αιτιότητα, Μεταβλητότητα και Ερευνητικός Σχεδιασμός

Βασικές Έννοιες – Ανακεφαλαίωση

1. Εξαρτημένη Μεταβλητή

Αυτή που προσπαθούμε να εξηγήσουμε

2. Ανεξάρτητη Μεταβλητή

Αυτή που χρησιμοποιούμε για εξήγηση

3. Λεκτικές Εξισώσεις

εξαρτημένη = ανεξάρτητη + άλλα πράγματα

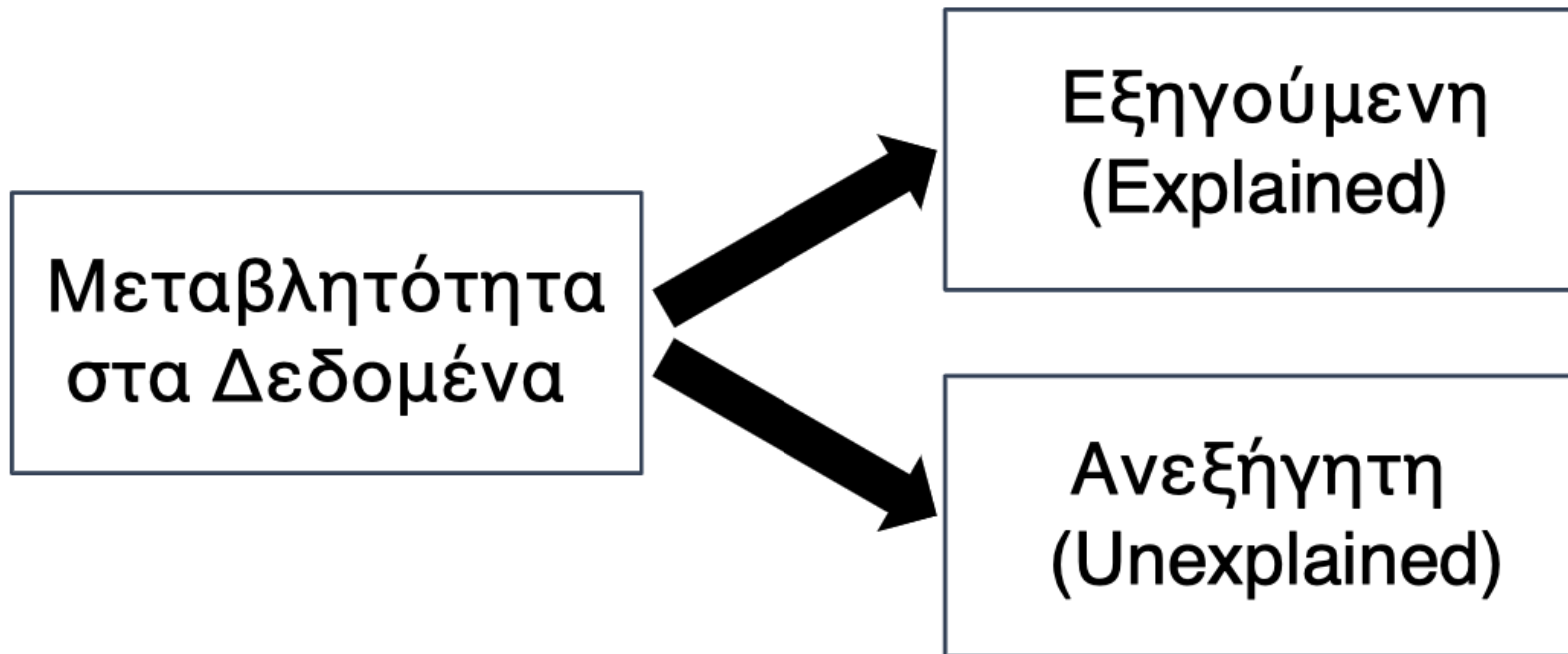
4. Διαγραμματική Αναπαράσταση

Διαγράμματα διασποράς, Jitter, Boxplot, Ιστογράμματα

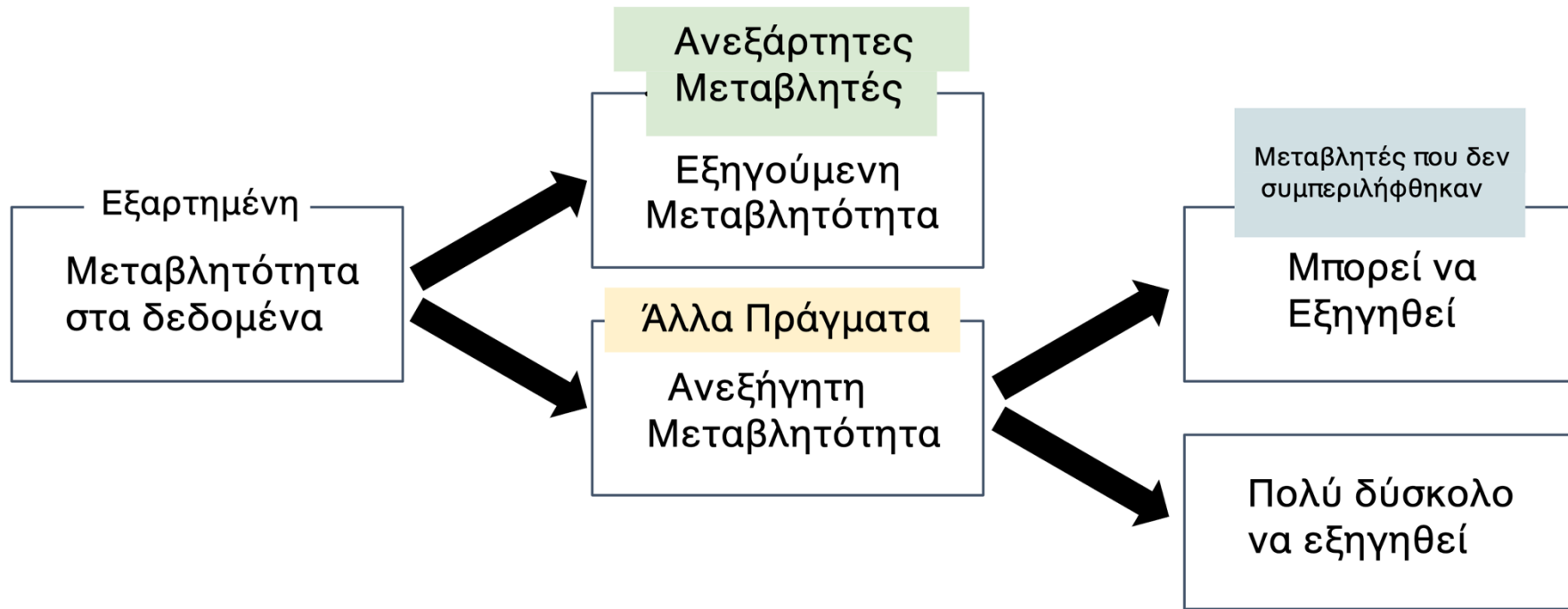
Βασικό Μήνυμα:

Η εξήγηση μεταβλητότητας είναι η καρδιά της στατιστικής ανάλυσης. Χρησιμοποιούμε μια μεταβλητή για να προβλέψουμε ή να κατανοήσουμε μια άλλη.

Πηγές Μεταβλητότητας

Πηγές Μεταβλητότητας

* Η Ανεξήγητη Μεταβλητότητα Μπορεί να Θεωρηθεί ως Τυχαία (Random)

Εξήγηση Μεταβλητότητας

- Η **εξαρτημένη μεταβλητή** παρουσιάζει μεταβλητότητα
- Χρησιμοποιούμε **ανεξάρτητες μεταβλητές** για να εξηγήσουμε τη μεταβλητότητα
- Προσθέτοντας περισσότερες ανεξάρτητες μεταβλητές μειώνουμε την ανεξήγητη μεταβλητότητα
- Αλλά τι σημαίνει πραγματικά να «εξηγούμε» τη μεταβλητότητα;

Σενάριο Α: Μέγεθος Παπουτσιού

Το Πρόβλημα

Παιδιά με μεγαλύτερα παπούτσια έχουν καλύτερες επιδόσεις σε τεστ γνωστικής ανάπτυξης

Λανθασμένο Συμπέρασμα

Ερευνητές: «Αγοράστε μεγαλύτερα παπούτσια για να βελτιώσετε τις επιδόσεις!»

Το Σφάλμα

- **Συγχυτική μεταβλητή:** Η ηλικία!
- Μεγαλύτερα παιδιά → Μεγαλύτερα παπούτσια + Καλύτερες επιδόσεις
- Το μέγεθος παπουτσιού δεν επηρεάζει την επίδοση

Σενάριο Β: Ρούχα και Θερμοκρασία

Το Πρόβλημα

Υψηλότερες θερμοκρασίες όταν οι άνθρωποι φοράνε ελαφριά ρούχα

Λανθασμένο Συμπέρασμα

Ερευνητές: «Ντυθείτε πιο σεμνά για να καταπολεμήσουμε την υπερθέρμανση!»

Το Σφάλμα

Πρόβλημα αιτιακής κατεύθυνσης

- Η υψηλή θερμοκρασία οδηγεί σε ελαφριά ενδυμασία
- Όχι το αντίστροφο!

Το Πρόβλημα της Αιτιότητας

Συσχέτιση $\neq$ Αιτιότητα

- Δύο μεταβλητές μπορεί να σχετίζονται χωρίς να υπάρχει αιτιακή σχέση
- **Πρόβλημα αιτιακής κατεύθυνσης:** Ποια μεταβλητή προκαλεί την άλλη;
- **Πρόβλημα συγχυτικών παραγόντων:** Άλλες, «κρυμμένες» μεταβλητές που εξηγούν και τις δύο
- Η συσχέτιση επιτρέπει πρόβλεψη αλλά όχι κατανόηση αιτίας

Γιατί Μας Ενδιαφέρει η Αιτιότητα;

- **Κατανόηση:** Να γνωρίζουμε γιατί τα πράγματα εξελίσσονται όπως εξελίσσονται
- **Παρέμβαση:** Να αλλάζουμε αποτελέσματα (π.χ., βελτίωση επιδόσεων, επίδραση στην κλιματική αλλαγή)
- **Έλεγχος:** Να μπορούμε να αλλάξουμε κάτι και να δούμε την επίδραση
- Η ικανότητα παρέμβασης είναι η κοινή μας αντίληψη της αιτιότητας

Τύποι Ερευνητικών Σχεδιασμών

1. Μελέτη Συσχέτισης (Correlational/Observational Study)

- Λήψη τυχαίου (;) δείγματος και μέτρηση μεταβλητών
- Δεν ελέγχουμε τίποτα, μόνο παρατηρούμε
- **Πλεονέκτημα:** Απλό, μερικές φορές το μόνο εφικτό
- **Μειονέκτημα:** Δύσκολη η αιτιακή ερμηνεία

Τύποι Ερευνητικών Σχεδιασμών

2. (Ημι)πειραματικός Σχεδιασμός

- **Χειραγώγηση** της ανεξάρτητης μεταβλητής
- **Τυχαία ανάθεση** σε ομάδες (πειραματική vs ελέγχου)
- Μέτρηση της εξαρτημένης μεταβλητής
- Διαφορές μεταξύ ομάδων → Αιτιακό συμπέρασμα

Παράδειγμα: Το Πείραμα του Φιλοδωρήματος

Υπόθεση

Χαμογελαστό προσωπάκι στον λογαριασμό → Μεγαλύτερο φιλοδώρημα;

Μια μη αποτελεσματική προσέγγιση θα ήταν...

Σερβιτόρος δοκιμάζει σε μερικά τραπέζια → Λαμβάνει μεγάλο φιλοδώρημα

- Ίσως ήταν γενναιόδωροι πελάτες ούτως ή άλλως
- Ίσως το φαγητό ήταν εξαιρετικό
- Ίσως ο ενθουσιασμός του σερβιτόρου έπαιξε ρόλο

Πειραματικός Σχεδιασμός

Βήματα

- **Δείγμα:** Πολλά τραπέζια
- **Τυχαία ανάθεση:** Κάθε τραπέζι σε πειραματική ή ομάδα ελέγχου
- **Πειραματική ομάδα:** Χαμογελαστό προσωπάκι στον λογαριασμό
- **Ομάδα ελέγχου:** Απλός λογαριασμός
- **Μέτρηση:** Μέσος όρος φιλοδώρηματος ανά ομάδα
- **Συμπέρασμα:** Διαφορά μεταξύ ομάδων = Αιτιακή σχέση

Τυχαία Ανάθεση vs Τυχαία Δειγματοληψία

Τυχαία Δειγματοληψία

Επιλογή δείγματος από πληθυσμό χωρίς μεροληψία

Τυχαία Ανάθεση

Επιλογή ποιοι από το δείγμα θα είναι σε διαφορετικές πειραματικές συνθήκες

Προσοχή: Είναι διαφορετικές έννοιες!

Η τυχαία ανάθεση είναι το κλειδί για αιτιακά συμπεράσματα

Η Ομορφιά της Τυχαίας Ανάθεσης

Πώς Λειτουργεί

- Δημιουργεί **συγκρίσιμες ομάδες**
- Οι διαφορές μεταξύ των ομάδων είναι τυχαίες
- **Εξουδετερώνει συγχυτικές μεταβλητές**
- Γενναιόδωρα τραπέζια → Ισομερώς κατανεμημένα σε όλες τις ομάδες
- Τσιγκούνικα τραπέζια → Ισομερώς κατανεμημένα σε όλες τις ομάδες
- Οι επιδράσεις των συγχυτικών παραγόντων εξουδετερώνονται μακροπρόθεσμα

Μεταβλητότητα Εντός Ομάδων

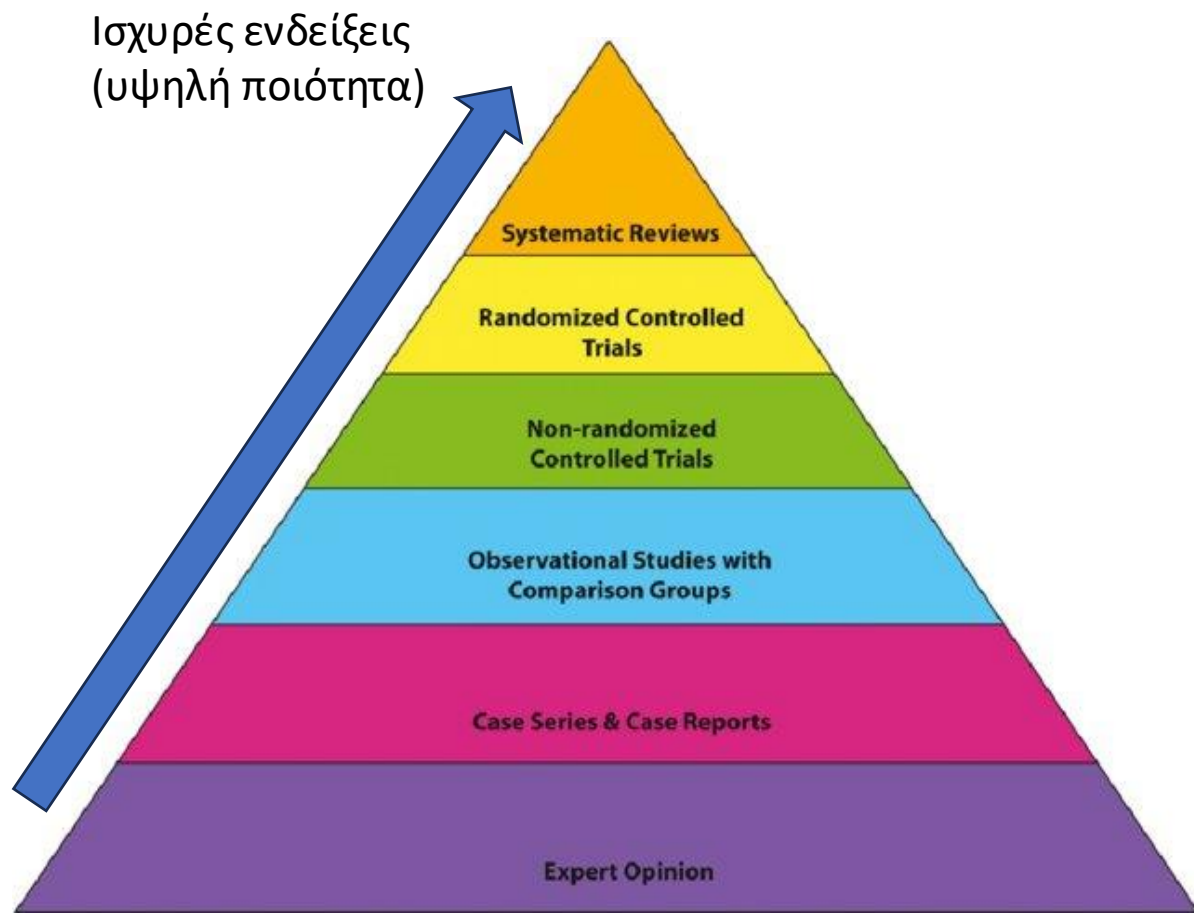
- Αναπόφευκτα υπάρχει **μεταβλητότητα** στην εξαρτημένη μεταβλητή μέσα σε κάθε ομάδα
- Π.χ., τα φιλοδωρήματα διαφέρουν για πολλούς λόγους
- Αυτή η μεταβλητότητα μοντελοποιείται ως **τυχαία διαδικασία**
- Αργότερα θα μάθουμε πώς να τη λαμβάνουμε υπόψη στα συμπεράσματά μας

Βασικά Συμπεράσματα

- **Συσχέτιση $\neq$ Αιτιότητα**
- Προσοχή στην αιτιακή κατεύθυνση και τους συγχυτικούς παράγοντες
- **Πειραματικός σχεδιασμός** με τυχαία ανάθεση = Χρυσό πρότυπο
- Η τυχαία ανάθεση εξουδετερώνει συγχυτικές μεταβλητές
- Ο ερευνητικός σχεδιασμός είναι κρίσιμος για αιτιακά συμπεράσματα

Η Πυραμίδα των Ενδείξεων

Αδύναμες ενδείξεις
(χαμηλή ποιότητα)

Το Πείραμα του Φιλοδωρήματος

- **TableID** - Αριθμός Τραπεζιού
- **Tip** - Φιλοδωρήμα ως % του λογαριασμού
- **Condition** - Πειραματική συνθήκη στην οποία ανατέθηκε κάθε τραπέζι (**Control** = Ελέγχου, **Smiley Face** = Χαμογελαστό προσωπάκι)
- **Check** - Ποσό λογαριασμού σε \$
- **FoodQuality** - Αντιλαμβανόμενη ποιότητα φαγητού

```
head(TipExperiment)
```

	TableID	Tip	Condition	Check	FoodQuality
1	1	39	Control	194.03	54.9
2	2	36	Control	352.94	51.7
3	3	34	Control	382.02	60.5
4	4	34	Control	204.82	56.7
5	5	33	Control	146.67	51.0
6	6	31	Control	254.10	43.3

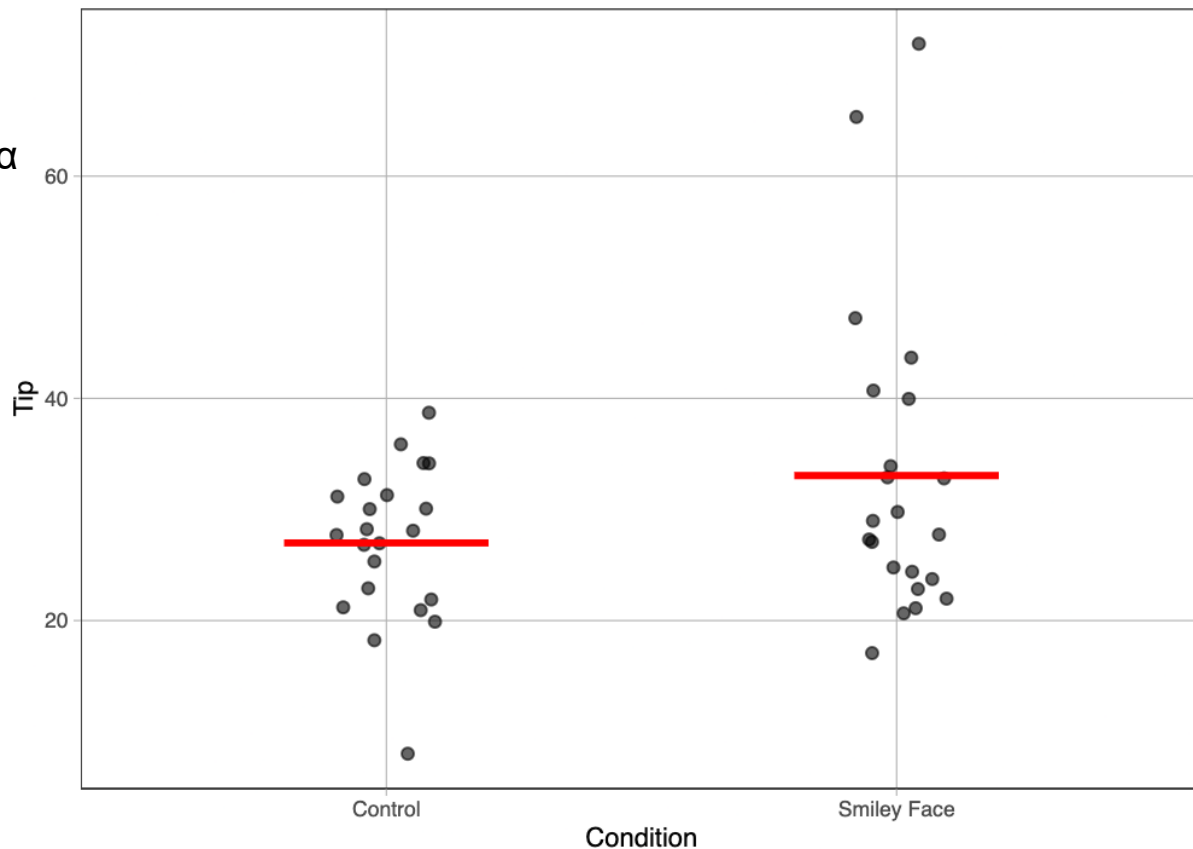
Tip = Condition + Άλλα πράγματα

Το Πείραμα του Φιλοδωρήματος

Τα τραπέζια της ομάδας του «χαμογελαστού προσώπου» τείνουν να αφήνουν μεγαλύτερα φιλοδωρήματα.

Δύο Πιθανές Αιτίες

1. Το «χαμογελαστό πρόσωπο»
2. Απλά έτυχε (η μεταβλητότητα οφείλεται στην τυχαία δειγματοληψία)

Και η Τυχαιότητα Μπορεί να Δημιουργήσει Διαφορές

αρχικά δεδομένα

TableID	Tip	Condition
1	39	Control
4	34	Control
7	31	Control
24	65	Smiley Face
27	41	Smiley Face
30	33	Smiley Face

ανακατεμένα δεδομένα

TableID	shuffle(Tip)	Condition
1	41	Control
4	65	Control
7	31	Control
24	33	Smiley Face
27	34	Smiley Face
30	39	Smiley Face

Πείραμα (πάνω αριστερά) και Τυχαίο ανακάτεμα (τα υπόλοιπα 9)

